

Стамбол І. І.,

доцент кафедри бібліотекознавства та інформології
Київського університету імені Бориса Грінченка
(Київ, Україна),
кандидат історичних наук
Ел. пошта: i.stambol@kubg.edu.ua

Ihor Stambol,

Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department
of Library Science and Informology
of Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine)
Email: i.stambol@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-3099-3862

УДК 016:929(477)

DOI: 10.28925/2524-2644.2019.2.12

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НОВІТНЬОЇ БІОБІБЛІОГРАФІЇ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО «БІОГРАФІЧНОГО РЕЙТИНГУ»)

TRENDS DEVELOPMENT IN CONTEMPORARY BIOBIBLIOGRAPHY (BASED ON ALL-UKRAINIAN BIOGRAPHICAL RATING)

У статті з'ясовано основні тенденції української біобібліографії за останні два роки, які відображені на електронному ресурсі Всеукраїнського «Біографічного рейтингу». Визначено кількісні показники, зокрема, найпродуктивніших біобібліографічних осередків, основних професійних груп, щодо представників яких створюються покажчики. Загалом за 2017–2018 рр. в Україні опубліковано близько двох сотень біобібліографічних покажчиків. Найбільшу групу з них становлять видання, що стосуються доробків науковців та представників літератури. Також представлені, але значно в меншій кількості, покажчики, що стосуються лікарів, педагогів, бібліотекарів, державних діячів, митців, меценатів, композиторів та військовиків. У ході дослідження застосовано аналітичний метод — для з'ясування сутності опрацьованих джерел та методи класифікації — для розрізнення покажчиків за тематикою і групуванням. Висновок зроблено в процесі синтезу отриманої інформації. З'ясовані статистичні показники свідчать, що в біобібліографії останніх років значно переважають науковці гуманітарного спрямування. Це пояснюється як наявністю діючих відповідних наукових центрів, значним сплеском вітчизняної гуманітаристики, так і необхідністю дослідного підтвердження наукових результатів у природничих науках, що є ускладненим у сучасних соціально-економічних умовах. Тому найбільше покажчиків присвячено історикам та краєзнавцям. Інша переважаюча група — літератори, що також пов'язані з гуманітаристикою в контексті філології та відносно помітним розвитком української літератури. Однак більшість покажчиків стосується маловідомих і регіональних літераторів. Проте, незважаючи на кількісну перевагу, переможцями за результатами «Біографічного рейтингу» визначено покажчики, присвячені композитору, священнику і педагогу. Основними центрами, що продукують найбільшу кількість персональних покажчиків, є університетські бібліотеки, які пов'язані з кафедрами та науковими «школами» і пріоритетними напрямками досліджень.

Ключові слова: біобібліографія, біографічний покажчик, «Біографічний рейтинг», бібліотека.

The purpose of the article is to find out the main trends of modern biobibliography over the last two years, described in electronic source Biographical Rating. The main objectives of the study are to determine the quantitative bibliographic indexes, the most productive bibliography centres, the main professional groups for which representatives bibliographic indexes are created.

In 2017–2018, about two hundred biobibliographic indexes were published in Ukraine. The largest group is publications related to the works of scholars and writers. Indexes relating to physicians, educators, librarians, statesmen, artists, philanthropists, composers, and the military are also presented, but in much smaller numbers. Statistics data shows that books about scientists, in particular, humanitarians are in majority among the Ukrainian biobibliography of recent years. The reasons which can explain this fact are rapid development of national humanities, occurring of relevant scientific centres. Besides scientific results in the natural science need experimental evidence which may be complicated in modern social and economic conditions in Ukraine. Therefore, most bibliographic indexes are devoted to general and local historians. Another predominant group is the writers who are also related to the humanities, although most indexes are referred to little-known

and regional writers. However, despite the quantitative advantage, the winners among indexes, according to the results of the Biographical Rating, are indexes relating to the composer, priest, and teacher. The main centers that produce the best personal indexes are the university libraries, associated with the departments and scientific schools, and priority areas of research. The gender ratio remains the same as in previous years — women's bibliographic indexes are in minority.

Key words: biobibliography, bibliographic index, Biographical Rating, library.

Вступ. Бібліографія — це «альфа і омега» життя того, хто пов'язаний з книгами, журналами, статтями та будь-якою інтелектуальною працею. З бібліографії починається будь-яка розвідка і завершується творчий шлях людини вінцем з її робіт — біобібліографією. Започаткований Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського у 2018 р. Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг» за два роки проведення пролив світло на більшу частину біографічної літератури, визначив найуспішніших авторів та актуалізував чимало питань вітчизняної біографіки. Окрема номінація Рейтингу — «біобібліографічний показник» — окрім визначення найвдаліших показників сформувала базу даних, що значно полегшила можливість робити кількісні та якісні зрізи щодо доробку бібліографів. З'ясування ж питання різноманітності та напрямів розвитку бібліографії сприятиме поліпшенню продукції та визначенню потрібних для бібліографічного опрацювання ділянок.

Питання розвитку біобібліографії неодноразово порушувалося у вітчизняних дослідженнях, але стосувалося переважно окремих тематичних блоків. Зокрема, О. Яценко з'ясував вплив новітніх технологій на розвиток біобібліографії [1], Д. Устиновський визначив роль літературних біобібліографічних показників [2], Л. Гутник досліджувала показники діячів науки України до 2009 р. [3] тощо.

Мета статті — з'ясувати основні тенденції біобібліографії за останні два роки, які відобразилися на ресурсі «Біографічного рейтингу» [4]. **Завдання** полягають у визначенні кількісних показників, зокрема, найпродуктивніших біобібліографічних осередків, основних професійних груп, щодо представників яких створюються показники, та гендерних показників за 2017–2018 рр.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовано аналітичний метод для з'ясування сутності опрацьованих джерел та методи класифікації для розрізнення показників за тематикою і групуванням.

Крім методів аналізу біобібліографічних показників останніх років варто дещо додати щодо принципів організації «Біографічного рейтингу» і його репрезентативності. Так,

до переліку літератури, що формує «довгий список» «Біографічного рейтингу» входять книжкові видання різножанрової біографічної літератури, надіслані бібліотеками різних рівнів більшості регіонів України до оргкомітету Рейтингу. Водночас цей перелік доповнюється бібліографічною інформацією з ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, як основної наукової книгозбірні країни. Тому можна стверджувати, що перелік видань, включених до списків Рейтингу за номінаціями, містить переважну більшість публікацій, які виходять за рік в Україні.

Результати й обговорення. Біобібліографія як частина загального доробку бібліографів України стосується особистостей, які мають певний внесок у галузь, якою вони займаються. Дослідники вказують на певні відмінності між персональним посібником (показником) та біобібліографічним, проте різниця полягає лише в кількості постатей, бібліографію яких або про яких у ньому вміщено [5, 120]. Тому в цій розвідці ми такий розподіл оминемо, сконцентрувавшись на галузевих особливостях біобібліографії.

Загалом за 2017–2018 рр. в Україні опубліковано близько двох сотень біобібліографічних показників. Найбільшу групу з них становлять видання, що стосуються доробків науковців та представників літератури. Також подано, але значно в меншій кількості показники, що стосуються лікарів, педагогів, бібліотекарів, державних діячів, митців, меценатів, композиторів та військовиків.

Перевага видань, присвячених науковцям, пояснюється появою цілих бібліографічних серій при університетських бібліотеках та в установах НАН України. Найбільш плідною є біобібліографія, присвячена історикам: у 2017 р. — 10 і в 2018 р. — 7 видань. Причому зібрані публікації стосуються переважно українців та істориків науки й техніки. Разом з істориками варто відзначити значну кількість бібліографії про краєзнавців: 2017 р. — 7, але у 2018 р. — лише 2 показники. Представникам педагогічних наук присвячено 7 і 4 показники, найбільший внесок у створення яких має Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Одинадцять біобібліографічних показників за 2017–2018 рр. присвячено представникам сільськогосподарських наук. До їх створення долучилися як регіональні університети, так і Національна академія аграрних наук України. Менше десяти видань за два роки було присвячено мовознавцям та літературознавцям. Мовознавців найбільше досліджувано на базі Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Доробок правознавців висвітлено у п'яти показниках, три з яких видано у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія».

Фізики, хіміки, математики, медики, економісти, біологи, географи, інженери, кібернетики, теоретики фізичного виховання, філософи і політологи отримали по кілька видань на кожну галузь. Окремо варто відзначити два великі групові показники, що стосуються досягнень вчених Національної академії наук України, а також Наукового товариства імені Т. Шевченка.

Більшість видань незначна за обсягом і містить невелику біографічну інформацію, відрізняється наявністю світлин та додатковою джерельною базою, наприклад спогадами колег про науковця. Типовою рисою більшості показників є їх прив'язка до однієї з пам'ятних дат — роковин самого науковця або установи, до якої він належить. Окрім того, слід зазначити, що більшість науковців належить здебільшого до кола «організаторів науки», тобто очільників інституцій або окремих відділів.

Поряд з науковцями найбільше показників присвячено діячам літератури — близько 20. Переважно зібрано матеріали, що стосуються маловідомих поетів та письменників, творчість яких пов'язана з окремими регіонами. Це, зокрема, показчик В. Гренджи-Донського, виданий Закарпатською обласною бібліотекою, М. Мачківського — хмельницькою, М. Ткача — Чернігівською тощо. Вінницька ОУНБ імені К. А. Тімірязєва продовжує власну серію «Письменники Вінниччини», а в Чернігові — «Письменники — наші земляки». Трапляються видання, присвячені відомими сучасним письменникам, наприклад із серії «Імениті письменники сучасної України» Миколаївської ОУНБ, де 2018 р. створено показчик бібліографії Оксани Забужко.

Також по кілька показників на рік складено щодо лікарів, художників, меценатів, військовиків сучасної російсько-української війни, композиторів, театральних діячів, журналістів, архітекторів та бібліотекарів. Стосовно цих фахових категорій зібрано не лише праці самих об'єктів бібліографічного видання, а й дуже часто матеріали про них.

На відміну від подібних статистичних оглядів у статті висвітлено, які з показників виявилися найкращими в Україні у 2017–2018 рр. До оцінювання біобібліографій цих років було залучено понад два десятки науковців та бібліотекарів, які, базуючись на власних критеріях, визначили перелік видань, що отримали дипломи лауреатів. Серед біобібліографічних показників 2017 р. переміг вінницький показчик, присвячений видатному композитору В. Леонтовичу (Вінницька ОУНБ імені К. А. Тімірязєва) [6]. Він же отримав і грамоту «глядацьких симпатій». Слід зазначити, що це видання за своїм обсягом і різноманіттям вміщених матеріалів не є типовим показником. Це скоріше збірник різних матеріалів і в тому числі — бібліографія. Крім того, серед переможців — показчик про запоріжців, які загинули в АТО (Запорізька ОУНБ), біобібліографія Юрія Дрогобича (бібліотека Дрогобицького педагогічного університету імені І. Франка) та Варвари Терещенко (Публічна бібліотека імені Лесі Українки).

Серед видань 2018 р. переможцями стали: «Я з Вами по всі дні і до кінця віку»: Блаженніший патріарх кардинал Йосиф Сліпий (1892–1984)» (Тернопільська ОУНБ) і «Василь Олександрович Сухомлинський: до 100-річчя від дня народження» (Державна науково-педагогічна бібліотека імені В. О. Сухомлинського); 2-ге місце: «Сонячне сяйво Тетяни Яблонської: (до 100-річчя з дня народження)» (Одеська ОУНБ імені М. Грушевського) та «Український письменник Михайль Семенко (1892–1937)» (Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка); 3-тє місце — «Бруно Шульц (1892–1942)» (бібліотека Дрогобицького педагогічного університету імені І. Франка) і «Драгоманов-філософ» (Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова).

Ще одна біобібліографічна номінація 2018 р. — «Збірник біобібліографічних матеріалів». Необхідність її введення виявилася в процесі роботі експертів у рамках першого року проведення Рейтингу, адже показники бувають насичені різноманітною біографічною інформацією. Переможцями стали: «Наукове товариство імені Шевченка і Тернопільщина (1873–1940): історико-філософська секція: дійсні члени» (Тернопільська ОУНБ) та «Олекса Мишанич у колі сучасників: до 85-річчя від дня народження науковця» (Закарпатська ОУНБ імені Ф. Потушняка); 2-ге місце — «Михайло Кос: військовий лікар, науковець, громадський діяч (до 155-річчя від дня народження)»

(Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького); 3-тє — «Історія кафедри української літератури Одеського національного університету: персоналії і факти» (Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова).

У гендерному аспекті переважна більшість біобібліографічних видань присвячена чоловікам як науковцям, так і представникам інших напрямів діяльності. Так, за 2017 р. у базі даних Рейтингу налічується 16 показників, присвячених жінкам, а 2018 р. — 13, що в середньому становить близько 10 відсотків від загальної кількості біобібліографічних видань.

Висновки. У ході дослідження було з'ясовано, що в біобібліографії останніх років значно переважають науковці, зокрема гуманітарного спрямування. Це пояснюється наявністю діючих відповідних наукових центрів, значним сплеском вітчизняної гуманітаристики та необхідністю дослідного підтвердження наукових результатів у природничих науках, що є ускладненим у сучасних соціально-економічних умовах. Тому найбільше показників присвячено історикам та краєзнавцям. Інша переважаюча група — літератори, що теж пов'язані з гуманітаристикою в контексті філології та відносно помітним розвитком української літератури. При цьому більшість показників стосується маловідомих і регіональних літераторів. Проте незважаючи на кількісну перевагу, переможцями за результатами «Біографічного рейтингу» стали показники, присвячені композитору, священнику і педагогу. Основними центрами, що продукують найбільшу кількість персональних показників є університетські бібліотеки, які пов'язані з кафедрами, науковими «школами» і пріоритетними напрямками досліджень. Гендерне співвідношення залишається тим же, що і на попередніх історичних етапах: показники, присвячені жінкам становлять меншість.

Джерела

1. Яценко О. М. Біобібліографія в Україні та вплив сучасних технологій на її розвиток. *Українська біографістика*: зб. наук. пр. Київ, 1999. Вип. 2. С. 284–303.
2. Устиновський Д. В. Літературна біобібліографія як джерело збереження і передачі персоналії

інформації. *Українська біографістика*: зб. наук. пр. Київ, 2005. Вип. 3. С. 287–301.

3. Гутник Л. Бібліографічні та біобібліографічні показники діячів науки України. *Енциклопедичний вісник України*: зб. наук. пр. 2009. Число 1. С. 63–78.

4. Всеукраїнський бібліотечний «Біографічний рейтинг». URL: <http://biography.nbuv.gov.ua/rating/r2018/>

5. Швецова-Водка Г. М. Персональна та біобібліографія: термінологічні замітки. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 39. С. 117–122.

6. Микола Леонтович — славетний український композитор: біобібліогр. показч. / Упр. культури і мистецтв Вінниц. облдержадмін., Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тимірязева; уклад. О. І. Кізян; ред. С. В. Лавренюк; комп'ютер. верстка, дизайн, оригінал-макет Н. В. Спиця; відп. за вип. Н. І. Морозова. Вінниця, 2017. 412 с.: іл. (Серія «Наші видатні земляки»).

References

1. Yatsenko, O. M. (1999). Biobibliografiiia v Ukraini ta vplyv suchasnykh tekhnolohii na yii rozvytok [Biobibliography in Ukraine and the Influence of Modern Technologies on Its Development]. *Ukrainska bihrafistyka: zbirnyk naukovykh prats*, Vol. 2, pp. 284–303 [in Ukrainian].
2. Ustynovskiy, D. V. (2005). Literaturna biobibliografiiia yak dzherelo zberezheniia i peredachi personolohichnoi informatsii [Literary Biobibliography as a Source of Preservation and Transmission of Personal Information]. *Ukrainska bihrafistyka: Zbirnyk naukovykh prats*, Vol. 3, pp. 287–301 [in Ukrainian].
3. Hutnyk L. (2009). Bibliografichni ta biobibliografichni pokazhchyky diiachiv nauky Ukrainy [Bibliographic and Biobibliographical Indexes of Ukrainian Scientists]. *Entsyklopedychnyi visnyk Ukrainy: zb. nauk. pr.*, Vol. 1, pp. 63–68 [in Ukrainian].
4. Vseukrayinskyi bibliotечnyi «Bihrafichnyi reitynh» [All-Ukrainian Library “Biographical Rating”]. [in Ukrainian]. <http://biography.nbuv.gov.ua/rating/r2018/>
5. Shvetsova-Vodka H. M. (2013). Personalna ta biobibliografiiia: terminolohichni zamitky [Personal and Biobibliography: Terminological Notes]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, Vol. 39, pp. 117–122 [in Ukrainian].
6. Kizian, O. I., Morozova, N. I. (2017). Mykola Leontovych — slavetnyi ukrainskyi kompozytor: biobibliohr. pokazhch. [Mykola Leontovych — famous Ukrainian composer: biobibliographic index]. Vinnyts. OUNB im. K. A. Timiriazieva, Vinnytsia, 412 p. [in Ukrainian].

Подано до редакції: 21.11.2019 р.

Прийнято до друку: 26.12.2019 р.

Стамбол І. І., доцент кафедри бібліотекознавства та інформології Київського університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна), кандидат історических наук

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НОВЕЙШЕЙ БИОБИБЛИОГРАФИИ
(ПО МАТЕРИАЛАМ ВСЕУКРАИНСКОГО «БИОГРАФИЧЕСКОГО РЕЙТИНГА»)

В статье выяснены основные тенденции биобиблиографии за последние два года, которые отразились на курсе «Биографического рейтинга». Определены количественные показатели, в частности, самых продуктивных биобиблиографических ячеек, основных профессиональных групп, в отношении представителей которых создаются указатели. В целом за 2017–2018 гг. в Украине опубликовано около двух сотен биобиблиографических указателей. Наибольшую группу из них составляют издания, касающиеся ученых и представителей литературы. Также представлены, но значительно в меньшем количестве, указатели, касающиеся врачей, педагогов, библиотекарей, государственных деятелей, художников, меценатов, композиторов и военных.

В ходе исследования использован аналитический метод — для выяснения сущности обработанных источников, а также методы классификации — для различения указателей по тематике и группировке. Вывод сделан в процессе синтеза полученной информации.

Полученные статистические показатели свидетельствуют о том, что в биобиблиографии последних лет значительно преобладают ученые гуманитарного направления. Это объясняется как наличием действующих соответствующих научных центров, значительным всплеском отечественной гуманитаристики, так и необходимостью исследовательского подтверждения научных результатов в естественных науках, затрудненного в современных социально-экономических условиях. Поэтому больше указателей посвящено историкам и краеведам. Другая преобладающая группа — литераторы, которые также связаны с гуманитаристикой в контексте филологии и относительно заметным развитием украинской литературы. Однако большинство указателей касается малоизвестных и региональных литераторов. И все же, несмотря на численное превосходство последних, победителями по результатам «Биографического рейтинга» избраны указатели, посвященные композитору, священнику и педагогу. Основными центрами, продуцирующими наибольшее количество персональных указателей, являются университетские библиотеки, связанные с кафедрами и научными «школами» и приоритетными направлениями исследований.

Ключевые слова: биобиблиография, библиографический указатель, «Биографический рейтинг», библиотека.